

Politechnika Rzeszowska
im. Ignacego Łukasiewicza

Instrukcja do laboratorium

POMIAR CHARAKTERYSTYK STATYCZNYCH TRANZYSTORA BIPOLARNEGO

ZAWARTOŚĆ

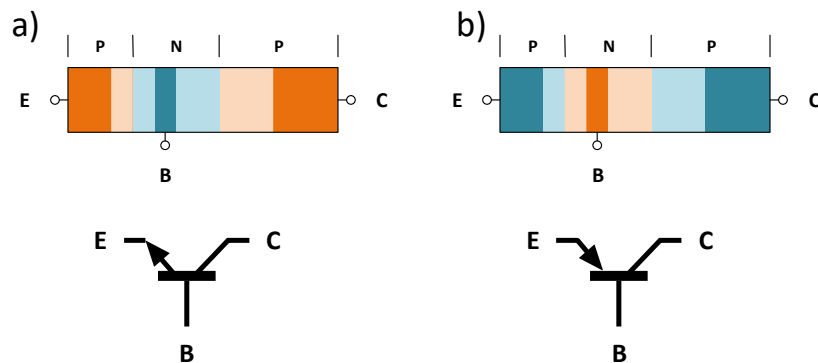

Wprowadzenie	3
Elementy składowe modułu TB-SC.....	6
Zadanie 1	7
Zadanie 2	8
Zadanie 3	9
Opracowanie wyników pomiarowych.....	10

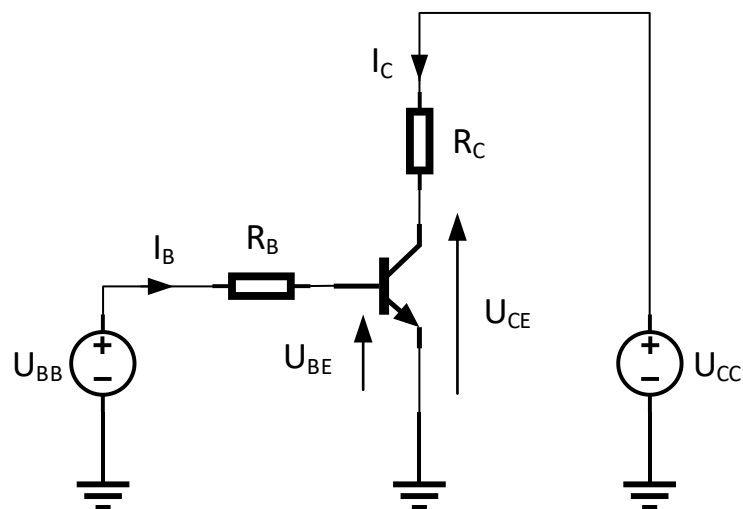
WPROWADZENIE

Nazwa **tranzystor** wywodzi się z języka angielskiego i jest skrótem od wyrażenia TRANSfer resISTOR, co oznacza element transformujący rezystancję. Tranzystor bipolarny to trójkońcówkowy przyrząd półprzewodnikowy, zbudowany z dwóch złącz p-n znajdujących się w bardzo małej odległości od siebie ($< 1\mu\text{m}$). Złącza te tworzą trzy obszary aktywne tranzystora: emiter (E), bazę (B) oraz kolektor (C). Wyróżniamy dwa typy tranzystorów: n-p-n oraz p-n-p. Ich symbole oraz schematyczna budowa są przedstawione na rysunku 1.

RYSUNEK 1 BUDOWA ORAZ SYMBOL TRANZYSTORÓW: A) NPN, B) PNP.

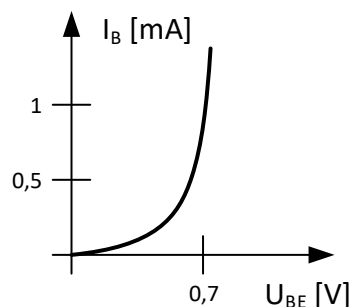
Do poprawnej pracy tranzystor wymaga odpowiedniej polaryzacji, poprzez podłączenie zewnętrznych źródeł napięcia. Złącze BE powinno być spolaryzowane w kierunku przewodzenia, a złącze CB – w kierunku zaporowym. Tranzystor wówczas pracuje w stanie aktywnym. Sytuacja taka jest obrazowo zilustrowana na rysunku 2 na przykładzie tranzystora typu n-p-n.

RYSUNEK 2 TRANZYSTOR NPN PRACUJĄCY W STANIE AKTYWNYM NORMALNYM.

W tym stanie wartość prądu kolektora I_C jest sterowana prądem bazy I_B tranzystora. Ponadto, jako że prąd I_C jest jednocześnie prądem złącza p-n spolaryzowanego zaporowo, jego wartość nie zależy od napięcia U_{CB} . Można więc założyć, że tranzystor jest źródłem prądu sterowanym prądem, gdzie prąd kolektora I_C jest prądem wyjściowym, a prąd bazy I_B – prądem sterującym.

Prąd bazy tranzystora determinowany jest przez napięcie baza-emiter tranzystora. Zależność prądu bazy I_B od napięcia U_{BE} tranzystora nazywamy charakterystyką przejściową. Jej przykład przedstawiono na rysunku 3.

RYSUNEK 3 PRZYKŁADOWA CHARAKTERYSTYKA WEJŚCIOWA TRANZYSTORA.

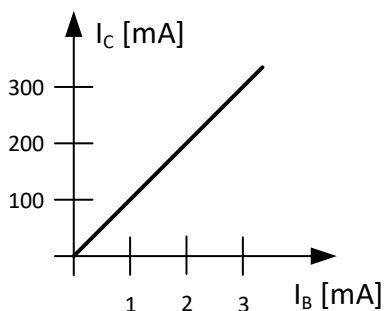
Ze względu na dużą stromość charakterystyki – nagły wzrost prądu przy napięciu $U_{BE} = 0,7V$, częstą praktyką jest dodawanie szeregowej rezystancji R_B pomiędzy źródłem napięcia U_{BB} a bazą tranzystora (rys. 2). Wówczas, prąd bazy można przybliżyć zależnością (2).

$$I_B = \frac{U_{BB} - 0,7}{R_B} \quad (1)$$

Zależność pomiędzy prądem bazy I_B a prądem kolektora I_C zwana jest charakterystyką przejściową tranzystora (rysunek 4). Jest ona dana wzorem:

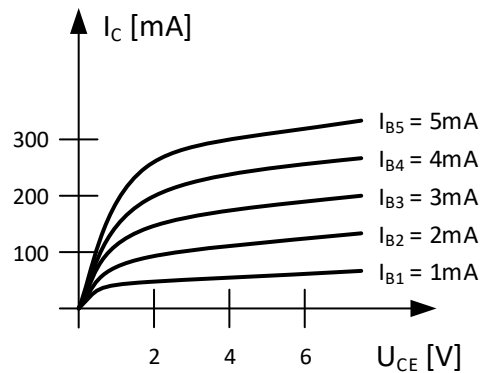
$$I_C = \beta \cdot I_B, \quad (2)$$

gdzie parametr β to współczynnik wzmocnienia prądowego tranzystora. Jego wartość jest zależna od konkretnego typu i modelu tranzystora, mieści się w zakresie od kilkudziesięciu do kilkuset.

RYSUNEK 4 PRZYKŁADOWA CHARAKTERYSTYKA PRZEJŚCIOWA TRANZYSTORA.

Charakterystyką wyjściową tranzystora nazywamy zależność prądu I_C od napięcia kolektor-emitery U_{CE} , przy danym prądzie bazy I_B . Ze względu na zależność prądu kolektora od dwóch parametrów, charakterystykę wyjściową przedstawia się jako rodzinę charakterystyk $I_C = f(U_{CE})$ dla różnych prądów bazy I_B . Przykładowa rodzina charakterystyk jest przedstawiona na rysunku 5.

RYСУNEK 5 PRZYKŁADOWA RODZINA CHARAKTERYSTYK WYJŚCIOWYCH TRANZYSTORA BIPOLARNEGO.

Tranzystor bipolarny to podstawowy element elektroniki, który może pełnić rolę wzmacniacza, przełącznika, generatora lub elementu regulacyjnego. Choć dziś często zastępowany jest tranzystorami MOSFET w układach mocy i cyfrowych, to wciąż znajduje szerokie zastosowanie w analogowych układach precyzyjnych, małosygnałowych i pomiarowych.

Zastosowania tranzystora bipolarnego

1. Wzmacniacze sygnałów

- w układach audio (wzmacniacze niskiej częstotliwości),
- w radiu i telekomunikacji (wzmacniacze wysokiej częstotliwości),
- w przedwzmacniaczach do mikrofonów i czujników.

2. Układy przełączające (kluczowe)

- sterowanie diodami LED, silnikami, przekaźnikami,
- tranzystor jako element wykonawczy w prostych układach logicznych,
- zastosowanie w starszych układach cyfrowych TTL.

3. Generatory i oscylatory

- budowa generatorów RC, LC, kwarcowych,
- multibratory (astabilne, monostabilne, bistabilne).

4. Regulacja i stabilizacja

- stabilizatory napięcia (jako element regulacyjny),
- źródła prądowe,
- układy polaryzacji i biasowania w elektronice analogowej.

5. Układy specjalne

- fototranzystory (czujniki światła),
- tranzystory dużej mocy do wzmacniaczy końcowych i nadajników,
- czujniki temperatury (spadek napięcia baza-emiter zależy od temperatury).

ELEMENTY SKŁADOWE MODUŁU TB-SC

W skład modułu do pomiarów charakterystyk statycznych tranzystora bipolarnego TB-SC (rys. 6) wchodzi:

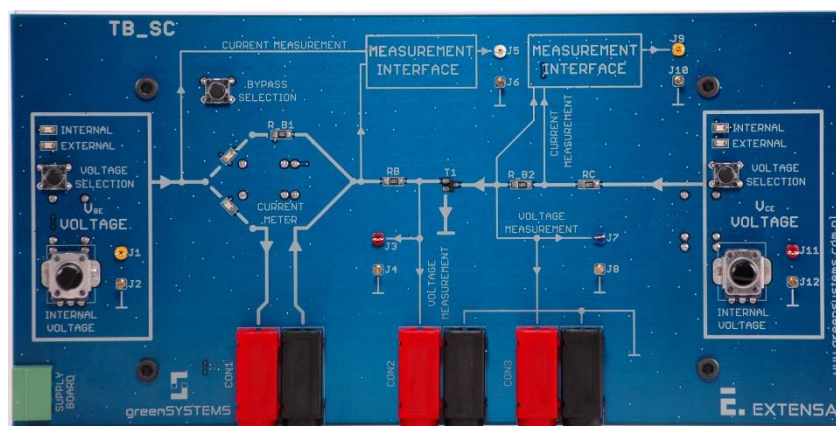
Dwa regulowane zasilacze stabilizowane napięcia wyjściowe zasilaczy można regulować w zakresie od około 300mV do 8V. Regulacji napięcie dokonujemy za pomocą liniowego potencjometru obrotowego lub za pomocą zewnętrznego sygnału napięciowego 0-5V DC. Wybór sposobu regulacji realizowany jest za pomocą przełącznika *Voltage Selection*.

Dwa boczniaki o rezystancji $10\text{k}\Omega$ (R_{B1}) i 10Ω (R_{B2}) pozwalające na pomiar natężenia prądu w obwodzie bazy i obwodzie kolektora badanego tranzystora. Dodatkowo prąd w obwodzie bazy można mierzyć z wykorzystaniem zewnętrznego amperomierza podłączonego do zacisków CON1. W przypadku pomiaru z wykorzystaniem bocznika R_{B1} należy wypiąć amperomierz ze złącza CON1. Wybór trybu pomiaru prądu w obwodzie bazy następuje przy użyciu przełącznika *Bypass Selection*.

Dwa rezystory o rezystancji 150Ω (RC) i $100\text{k}\Omega$ (RB).

Tranzystor bipolarny BC847B (T1)

Dwa wzmacniacze pomiarowe o wzmocnieniu 4,7 V/V (wzmacniacz z wyjściem na zaciskach J5 i J6), oraz 47 V/V (wzmacniacz z wyjściem na zaciskach J9 i J10). Zakres napięć wyjściowych dla obu wzmacniaczy zawiera się w przedziale od -5V do 10V.

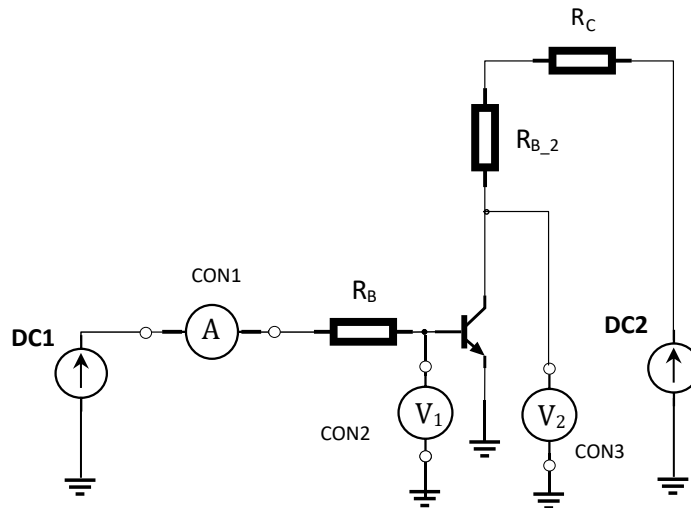

RYSUNEK 6 MODUŁ TB-SC

ZADANIE 1

Pomiar rodziny charakterystyk wejściowych tranzystora bipolarnego $I_B = f(I_{BE})$.

1. Zestawić układ pomiarowy zgodnie ze schematem przedstawionym na rysunku 7.
2. Zmieniając napięcie źródła DC1 w pełnym zakresie regulacji wykonać 10 pomiarów prądu I_B oraz napięć U_{BE} i U_{CE} . Pomiar powtórzyć dla trzech wybranych wartości napięcia DC2. Zbadać wpływ napięcia źródła DC2 na charakterystyki $I_B = f(I_{BE})$.
3. Uzyskane pomiary zanotować w tabeli.

RYSUNEK 7 SCHEMAT ZADANEGO OBWODU

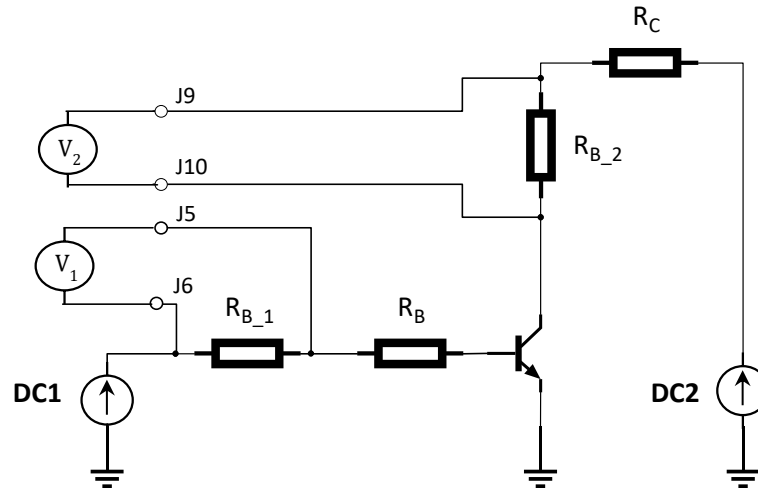
Tabela 1 Pomiar charakterystyki wejściowej tranzystora

U_{DC2}	I_B	$\Delta_G A$	U_{BE}	$\Delta_G V_1$	U_{CE}	$\Delta_G V_2$	$u(I_B)$	$u(U_{BE})$	$u(U_{CE})$
	[mA]	[mA]	[V]	[mV]	[V]	[mV]	[mA]	[mV]	[mV]
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									

ZADANIE 2

Pomiar rodziny charakterystyk przejściowych tranzystora bipolarnego $I_C = f(I_B)$.

- Zestawić układ pomiarowy zgodnie ze schematem przedstawionym na rysunku 8.

RYSUNEK 8 SCHEMAT ZADANEGO OBWODU

- Zmieniając napięcie źródła DC1 w pełnym zakresie regulacji wykonać 10 pomiarów prądów I_B , I_C oraz napięcia U_{CE} w celu wyznaczenia charakterystyki $I_C = f(I_B)$. Pomiar powtórzyć dla trzech wybranych wartości napięcia DC2. W przypadku korzystania z pośredniej metody pomiaru prądu należy pamiętać o uwzględnieniu parametrów toru pomiarowego. W torze pomiaru prądu I_B : $R_{B_1} = 10\text{k}\Omega$, wzmacnienie interfejsu pomiarowego $A = 4.7\text{V/V}$. Prąd obliczamy za wzoru $I_B = U_{V1} / (A \cdot R_{B_1})$. W torze pomiaru prądu I_C : $R_{B_2} = 10\Omega$, wzmacnienie interfejsu pomiarowego $B = 47\text{V/V}$. Prąd obliczamy za wzoru $I_C = U_{V2} / (B \cdot R_{B_2})$.
- Uzyskane pomiary zanotować w tabeli. Do obliczeń niepewności pomiaru prądów I_B , I_C przyjąć 5% tolerancję wykonania rezystorów obciążenia R_{B_1} i R_{B_2} . Wylczyć współczynnik wzmacnienia prądowego β .

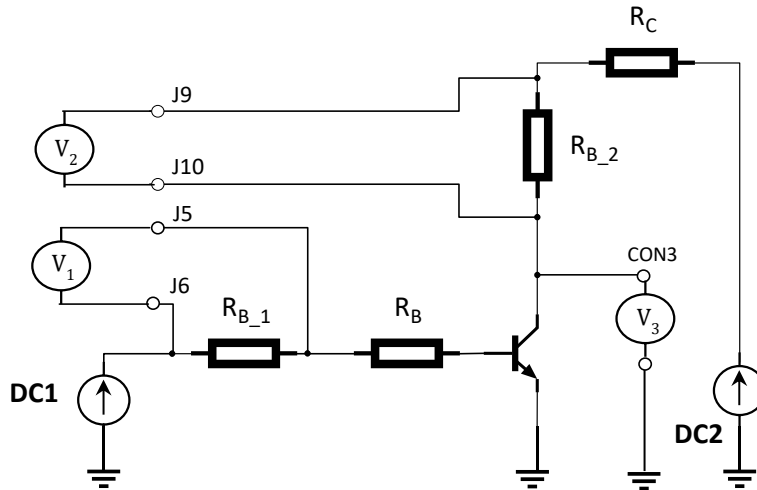
Tabela 2 Pomiar charakterystyki przejściowej tranzystora

U_{DC2}	U_{V1}	$\Delta_G V_1$	U_{V2}	$\Delta_G V_2$	I_B	I_C	$u(I_B)$	$u(I_C)$	β	$u(\beta)$
	[V]	[mV]	[V]	[mV]	[mA]	[mA]	[mA]	[mA]	-	-
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ZADANIE 3

Pomiar rodziny charakterystyk wyjściowych tranzystora bipolarnego $I_C = f(U_{CE})$.

1. Zestawić układ pomiarowy zgodnie ze schematem przedstawionym na rysunku 9.

RYSUNEK 9 SCHEMAT ZADANEGO OBWODU

2. Zmieniając napięcie źródła DC2 w pełnym zakresie regulacji wykonać 10 pomiarów prądów I_C oraz napięcia U_{CE} w celu wyznaczenia charakterystyki $I_C = f(U_{CE})$. Pomiar powtórzyć dla pięciu wybranych wartości prądu I_B zadanego źródłem napięcia DC1. W przypadku korzystania z pośredniej metody pomiaru prądu należy pamiętać o uwzględnieniu parametrów toru pomiarowego. W torze pomiaru prądu I_B : $R_{B_1}=10\text{k}\Omega$, wzmocnienie interfejsu pomiarowego $A=4.7\text{V/V}$. Prąd obliczamy za wzoru $I_B=U_{V1}/(A \cdot R_{B_1})$. W torze pomiaru prądu I_C : $R_{B_2}=10\Omega$, wzmocnienie interfejsu pomiarowego $B=47\text{V/V}$. Prąd obliczamy za wzoru $I_C=U_{V2}/(B \cdot R_{B_2})$.
3. Uzyskane pomiary zanotować w tabeli. Do obliczeń niepewności pomiaru prądów I_B , I_C przyjąć 5% tolerancję wykonania rezystorów obciążenia R_{B_1} i R_{B_2} .

Tabela 3 Pomiar charakterystyki wyjściowej tranzystora

U_{DC1}	U_{V1}	$\Delta_G V_1$	U_{V2}	$\Delta_G V_2$	U_{CE}	$\Delta_G V_3$	I_B	I_C	$u(I_B)$	$u(I_C)$	$u(U_{BE})$
	[V]	[mV]	[V]	[mV]	[V]	[mV]	[mA]	[mA]	[mA]	[mA]	[mV]
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											

OPRACOWANIE WYNIKÓW POMIAROWYCH

Każda osoba z zespołu przygotowuje własne sprawozdanie zawierające:

- stronę tytułową (według wzoru z zajęć wprowadzających),
- wstęp teoretyczny zawierający najważniejsze według osoby przygotowującej sprawozdanie informacje i wzory wykorzystywane w obliczeniach,
- tabele pomiarowo/obliczeniowe,
- pod tabelami obowiązkowo przykładowe obliczenia wyznaczanych parametrów i ich niepewności,
- wnioski i uwagi.

Do teczki zespołu laboratoryjnego należy dołączyć 1 egz. podpisanych przez prowadzącego tabel pomiarowych.

Szczegółowy zakres czynności:

1. Na podstawie wyników uzyskanych w zadaniu pierwszym sporządzić rodzinę charakterystyk $I_B = f(U_{BE})$. Obliczyć niepewności pomiarowe i zaznaczyć je na charakterystykach. Przeanalizować i skomentować wpływ napięcia U_{CE} na charakterystyki.
2. Na podstawie wyników uzyskanych w zadaniu drugim sporządzić rodzinę charakterystyk $I_C = f(I_B)$. Obliczyć niepewności pomiarowe i zaznaczyć je na charakterystykach. Wyznaczyć współczynnik wzmocnienia prądowego β badanego tranzystora.
3. Na podstawie wyników uzyskanych w zadaniu trzecim sporządzić rodzinę charakterystyk $I_C = f(U_{CE})$. Obliczyć niepewności pomiarowe i zaznaczyć je na charakterystykach.

9. POMIAR CHARAKTERYSTYK STATYCZNYCH TRANZYSTORA BIPOLARNEGO

Zadanie pomiarowe – zaprojektuj i przeprowadź badania charakterystyk statycznych tranzystora bipolarnego.

Przeprowadź pomiary charakterystyk wejściowych, przejściowych i wyjściowych tranzystora bipolarnego. Określ współczynnik wzmocnienia prądowego tranzystora. Sporządź wykresy zmierzonych charakterystyk z uwzględnieniem wyliczonych niepewności pomiarowych.

LAB 9. POMIAR CHARAKTERYSTYK STATYCZNYCH TRANZYSTORA BIPOLARNEGO

1. Półprzewodniki samoistne i domieszkowane - omówić
2. Zasada działania tranzystora bipolarnego npn.
3. Charakterystyka wejściowa tranzystora – narysować i omówić.
4. Charakterystyka przejściowa tranzystora – narysować i omówić.
5. Charakterystyka wyjściowa tranzystora – narysować i omówić.